

НАПРЯМ 9. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-499-6-50>

РОЛЬ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ СТВОРЕННЯ ВАРТОСТІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОСТІ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Абдула Олег Юрійович

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

У теперішній час світове господарство набуває критичну вагу вад розвитку від критичної маси протиріч, пов'язаних з геополітичною нестабільністю, кліматичними змінами, продовженням пандемії COVID-19, порушеннями в міжнародній логістиці, зростанням вимог до етичного виробництва. За цих умов визначення ролі глобальних ланцюгів створення вартості у забезпеченні стійкості світової економіки є актуальним науковим завданням.

Глобальні ланцюги створення вартості – це основна парадигма побудови сучасного глобалізованого світового господарства, виробництва та торгівлі, де різні етапи виготовлення продукції розміщені по всьому світу. У той же час їх окремі ланки стають вразливими до глобальних викликів, які змушують компанії і країни переосмислювати підходи до структурної побудови глобальних ланцюгів створення вартості, від цифровізації бізнес-процесів до скорочення залежності від окремих регіонів, і до посилення екологічної та соціальної відповідальності.

Мета роботи полягає у визначенні ролі глобальних ланцюгів створення вартості у забезпеченні стійкості світової економіки.

Розглянемо основні глобальні виклики, які впливають на світове господарство та глобальні ланцюги створення вартості.

1. Геополітична нестабільність – зростання міжнародних конфліктів, торговельних війн та санкцій порушує сталість поставок і створює економічну невизначеність для виробників і споживачів, особливо тих, що зробили попереднє замовлення й очікують на його виконання.

2. Кліматичні зміни – екстремальні погодні умови й екологічні катастрофи впливають на сільське господарство, транспортну інфраструктуру й ресурси.

3. Глобальні захворювання, як то COVID-19, продемонстрували вразливість ланцюгів постачання та необхідність їх локалізації, створення альтернативних ланок виконання замовлень.

4. Енергетична криза – коливання цін на енергоносії змушує компанії переглядати структуру витрат і логістичних процесів. Також провідні виробничі та логістичні компанії активно знижують залежність від нафтопродуктів, розвивають доставку електротранспортом, від локального до міжнародного сполучення.

5. Технологічна трансформація – впровадження ІТ-рішень, штучного інтелекту та автоматизації змінює структуру виробництва та розподілу доданої вартості між різними ланками глобальних ланцюгів створення вартості.

6. Соціальні й етичні вимоги суспільства щодо прозорості, дотримання прав людини, екологічних стандартів і сталого виробництва.

7. Глобалізація світового господарства, яка посилює соціально-економічний розрив між розвиненими країнами та такими, що розвиваються. Одночасно посилюється тенденція до регіоналізації, протекціонізму й локалізації, що викликає перебудову глобальних ланцюгів створення вартості з фокусом на їх стійкість, а не лише на ефективність.

В умовах сталого розвитку та глобалізації світової економіки глобальні ланцюги створення вартості розглядаються як ключовий елемент урядових стратегій і програм економічного розвитку країн, орієнтованих на збалансований, сталий розвиток, та підтримку їх конкурентоспроможності. Залучення країн до глобальних ланцюгів створення вартості відображає позитивний результат їх соціально-економічного розвитку. Відповідно, в контексті формування міжнародної конкурентоспроможності підприємств можна виокремити чотири підходи до трактування їх сутності.

За першим напрямом, глобальні ланцюги створення вартості є засобом створення додаткової доданої вартості, яка виникає на всіх послідовних етапах маркетингового циклу, від задуму товару до його виробничого втілення, та доведення до споживачів. Також можна конкретизувати це трактування з позицій менеджменту, тоді воно буде складатись з послідовності бізнес-функцій, пов'язаних з додаванням вартості, при проведенні досліджень, проектування, виробництва, маркетингу, транспортування, логістики, дистрибуції, післяпродажного обслуговування й утилізації певної продукції.

За визначенням Р. Каплінскі, М. Моріс [1], глобальні ланцюги створення вартості є сукупністю заходів з розробки продукції, починаючи від її концепції та послідовних етапів виробництва, пов'язаних з комбінацією фізичних змін її сировинних компонентів і супутніми виробничими послугами, доставкою кінцевому споживачу та наданням післяпродажних послуг. З іншого боку, багатонаціональні компанії можуть орієнтуватись на цій стадії на ефект масштабу, спрямований на економію витрат. Вказаний поділ глобального ланцюга створення

вартості на три етапи відносно стадії виробництва є найбільш поширеним, та наводиться в роботах багатьох дослідників [2].

За другим напрямом, глобальні ланцюги створення вартості є засобом формування глобальних виробничих і ресурсних мереж, які об'єднують взаємопов'язані чи взаємозалежні бізнес-процеси створення товарів чи послуг, які беруть початок з ідеї (задуму товару), об'єднують виробництва різних стадій, включають доставку до кінцевих споживачів, їх обслуговування, та закінчують процесами утилізації компонентів чи переробки відходів.

За третім напрямом, глобальні ланцюги створення вартості є частиною системо утворюючого ринкового механізму формування взаємовигідних зв'язків, утворених між підприємствами, які посідають різні місця в економічній системі щодо виробництва, переробки, покупки, продажу і споживання продукції, та забезпечують зростання її доданої вартості при її переході до кожної наступної ланки.

За четвертим напрямом, глобальні ланцюги створення вартості є частиною глобального циклу підтримки навколишнього середовища, екологізації виробництва та споживання продукції, які трансформують лінійні погляди на бізнес-процеси в межах традиційного суспільного відтворення, в системні циклічні процеси, що забезпечують рух продукції від її сировинних стадій до ощадливого виробництва, управління відходами, та циклічної економіки.

Подальша розробка парадигми побудови сучасного глобалізованого світового господарства, виробництва та торгівлі, яка спирається на глобальні ланцюги створення вартості, потребує стратегічного осмислення. Вона має комбінувати різні підходи до стійкого зростання, оскільки визначає подальше зростання спільної соціально-економічної й екологічної відповідальності країн щодо змін клімату, якості життя населення, збереження миру, стійкого до терористично-релігійних конфліктів тощо.

Сучасні виклики вимагають переосмислення логіки побудови глобальних ланцюгів створення вартості, з фокусом на їх адаптивність, гнучкість і екологічну відповідальність. Їх стійкість сприяє зменшенню глобальних ризиків, забезпечує стабільність поставок навіть за умов кризи або порушення ланцюгових зв'язків. Цифровізація, інновації та локалізація виробництва є додатковими чинниками підвищення життєздатності глобальних ланцюгів створення вартості. Співпраця між урядами, корпораціями та міжнародними організаціями є необхідною умовою для формування нової архітектури світової економіки на засадах стійкості. У майбутньому вони повинні інтегрувати принципи ESG (екологія, соціальна відповідальність, управління) як основу стратегії їх довгострокової конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Kaplinsky R., Morris M. A handbook for Value Chain Research. The International Development Research Centre, 2001. 109 p. URL: <http://www.prism.uct.ac.za/Papers/VchNov01.pdf>
2. Абдула О. Ю. Генеза й еволюція концепції ланцюгів створення вартості у контексті формування міжнародної конкурентоспроможності підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 6 (276). DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-276-60-71>